

آیت‌الله‌سید محمدمحمدی میرباقری رئیس فرهنگستان علوماسلامی قم

۱. مراسم اربعین سیدالشهدا، با اینکه سابقه تاریخی طولانی دارد ولی در یک دهه اخیر جایگاه ویژه‌ای پیدا کرده و به پدیده‌ای

مراسم اربعین سیدالشهدا، با اینکه سابقه تاریخی طولانی دارد ولی در یک دهه اخیر جایگاه ویژه‌ای پیدا کرده و به پدیده‌ای

مراسم اربعین سیدالشهدا، با اینکه سابقه تاریخی طولانی دارد ولی در یک دهه اخیر جایگاه ویژه‌ای پیدا کرده و به پدیده‌ای

کارکرد«اجتماعات» دینی – فرهنگی میدانی

دکتر فرشاد مهدی‌پور

دکتریای سیاستگذاری فرهنگی وعضو هیات علمی پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی

برای رسیدن به تحلیلی از «اجتماعات دینی- فرهنگی میدانی» همچون جشن غدیر، راهپیمایی اربعین، شب‌های قدر حتی راهپیمایی روز قدس یا ۲۲ بهمن ابتدا باید دو فرض را محل توجه داشته باشیم؛ نخست اینکه، اصل «سرمایه اجتماعی» است که ما را به عمل اجتماعی و کنشگری درعرصه میدان قادر می‌کند و بدون سرمایه اجتماعی، کنش اجتماعی ممکن نیست. بنابراین، بدون توجه به تزاید سرمایه اجتماعی، حرکت فرهنگی پروژه‌ای ناقص و ناتمام خواهد بود. دوم اینکه، «نهاد دین» و به‌طور خاص دین اسلام پرقدردترین منبع قوام‌بخش سرمایه‌اجتماعی است.

اجتماعات دینی - فرهنگی میدانی چند ویژگی مهم دارند:

۱ اگر چنین حرکت‌هایی را در ساختار صدارایی صورت‌بندی کنیم، درمی‌یابیم که چنین اجتماعی غایت و هدف دارند؛ همه عناصر در یک زمان مشخص و در یک مسیر و مکان مشخص حرکت

می‌کنند، اما منظور از غایت، تنها حرکت در ابتدا و انتهای مسیر نیست،بلکه منظور برخورداری از «کنشگر» و «اراده» برای برگزاری چنین حرکت‌هایی است.

۲ رخدادها و اجتماعات فرهنگی- دینی به نوعی موجب رشد ارتباطات اجتماعی و تقویت ارتباطات بین‌فردی می‌شود. ایده موکب دادن به این جنس پیاده‌روی‌ها و اجتماعات نوع خاصی از همزیستی و مشارکت را به نمایش می‌گذارد که در رخدادی چون اربعین به تمامه این مهم به تصویر کشیده شده است.

اجتماعات فرهنگی و دینی نوعی یکپارچگی به موقعیت افکار عمومی می‌دهد و به این اعتبار می‌توان گفت نوعی آموزش اجتماعی است که خود از عناصر مهم یک اجتماع دینی است و ما این نوع از یکپارچگی را در اجتماعی همچون شب‌های احیا یا عزاداری‌های محرم و ایام فاطمی هم می‌بینیم و تداعی می‌کنیم. اما نباید این نکته را از نظر دور داشت که در برگزاری رخدادهای اجتماعی و فرهنگی میدانی اشکالاتی هم داریم؛نخست اینکه، تمایل داریم این رخدادها را از مسیر مردمی و خودجوش خود به سمت بوروکراتیک و اداری شدن حرکت دهیم، برای مثال، دو رخداد انسجام‌بخش و مشروعیت‌بخش در جمهوری اسلامی همچون ۲۲ بهمن و روز قدس را به نحوی ساماندهی و مدیریت می‌کنیم که گویی هیچ عنصر مولد انسانی در آن وجود ندارد؛ در دو سه سال گذشته که پاندمی کرونا همه‌گیر شد و عملاً ما را در برگزاری این دو مراسم با محدودت‌هایی مواجه کرد، بیش از پیش به عناصر انسانی اجازه دادیم که خارج از ضابطه و برنامه، در آن حضور یافته و مشارکت کنند و طی آن هر کدام از مردم به اقتضای علاقه و رفتار خود در آن برنامه شرکت کردند و اتفاقاً پرشورتر از همیشه هم برگزار شد. بنابراین، آسیب دیگری که باید به آن حساس بود و در جهت رفع آن برآییم، حرکت از مردمی بودن به سمت بوروکراتیک و اداری شدن این نوع رخدادهای

فرهنگی و دینی میدانی است. دوم اینکه، پایتخت‌محور شدن چنین رویدادهایی اشکال دوم ما است، البته این بدان معنا نیست که پایتخت نباید در این عرصه‌ها نقش آفرینی کند، اما الزاماً به این معنی نیست که حتماً پایتخت می‌تواند الگوی برگزاری این مراسم باشد، شاید برخی از این آیین‌ها می‌تواند در یک موقعیت اجتماعی و بومی دیگر هم متولد شود.

✽مکتوب حاضر،متن ویرایش وتلخیص‌شده«ایران»ازسخنرانی دکتر فرشادمهدی پوراست که درنهمین جلسه‌ازسلسله‌نشست‌های«بررسی ابعاد اجتماعات دینی، فرهنگی در دوران پاسکاووبررسی مودی جشن غدیردر تهران» درمحل پژوهشگاه فرهنگ، هنر و ارتباطات ارائه شد.

اثرگذار در مناسبات اجتماعی جامعه مؤمنین بدل شده است. فیلسوفان اجتماعی غرب، به جز مخالف باگسترش پدیده‌ای به نام «زیارت» هستند و این حقیقت متعالی را نقطه مقابل توسعه‌یافتگی به مفهوم غربی می‌دانند و به‌عکس برای گسترش «صنعت توریسم» تلاش می‌کنند البته در قالب سفر به کشورها یا منطقه‌هایی که فرهنگ مدرن را منتقل می‌کنند. دلایل این است که هجرت و مسافرت‌هایی از جنس زیارت اربعین نوع دیگری از انگیزه‌های انسانی را ایجاد می‌کند و فرهنگ دیگری را بسط می‌دهد که خلاف جریان آنان است.

۲. عاشورا حادثه‌ای است که صف‌بندی بین دوامت را روشن می‌کند. بر محور عاشورا امکان تهذیب نفس، تهذیب اجتماعی و تاریخی فراهم می‌شود. عاشورا کانون تهذیب نفوس از صفات ردیله از تولی به امام باطل است که همه صفات ردیله هم از فروخ ائمه باطل هستند و ما باید از جریان شکل‌گیری امت مادی تبری داشته باشیم. اگر پرچمداران مادی، تمدنی به وسعت

کل جهان ساختند و یک جامعه جهانی درست کردند و موفق شدند که دهکده جهانی واحد با یک پیچیدگی در دوره صنعت و فراصنعت درست کنند، ما هم باید در همین مقیاس از آنان تبری جویم. این تبری و مرزبندی‌ها هم مسوق به بصیرت و آگاهی‌ها و شناخت‌ها است و باید آگاهی و شناختی پیدا شود که سپس به انگیزه فاصله‌گذاری بدل شود. عاشورا، نقطه کانونی شکل‌گیری این اتفاق یعنی «مرزبندی با باطل» است. زیارت عاشورا مناسک شکل‌گیری امت‌ایمانی بر محور ائمه حق و بر محورعاشورا است. ایجاد یک امت در این میدان درگیری وسیع، نیاز به یک بصیرت و روشن‌بینی نسبت به این دو صف و گستره این دو صف (حق و باطل) دارد. آدمی که نمی‌تواند این دو صف را ببیند ممکن است که نتواند حق و باطل را تشخیص دهد و به اشتباه در صف باطل قرار گیرد. بنابراین علاوه بر بصیرت و آگاهی، نیاز به ایجاد انگیزه برای حضور در جبهه حق دارد.

۳. انسان، باید به‌طور دائم پیوند عاطفی با عاشورا را مرور کند.

✽ یکشنبه ۲۰ شهریور ۱۴۰۱
✽ سال بیست و هشتم
✽ شماره ۸۰۰۲

زیارت اربعین؛ سرمایه امت‌ساز

این مرور عاطفی عاشورا و بکاه دائم موجب درک عظمت واقعه و وسعت تکوینی و تاریخی آن می‌شود. فهمی به وسعت تاریخی و همچنین عاطفه‌ای در این مقیاس لازم است که بتواند پایگاه درگیری با جبهه باطل شود. محقق شدن این مهم، سرمایه‌ای می‌خواهد و عاشورا سرمایه این امت‌سازی است. عاشورا نقطه کانونی تهذیب نفوس مؤمنین و شکل‌گیری امت تاریخی بر مدار امام است. زیارت ائمه نقطه جوششی بین «امام» و «امت» است. آن حقایقی که در فرهنگ عاشورا وجود دارد خودش را در رفتاری سازماندهی‌شده و در بسترها و شرایط خاصی نشان می‌دهد و یادآوری می‌کند که رابطه مردم با یکدیگر می‌تواند رابطه محبت، عشق، دلدادگی، فداکاری و ایثار باشد و این می‌تواند مقدمه شکل‌گیری یک «امت» باشد.

✽مکتوب حاضر،متن ویرایش وتلخیص‌شده«ایران»ازسخنرانی آیت‌الله‌سید محمدمحمدی میرباقری است که بعنوان«جریان امت‌ساز عاشورا با زیارت و بکاه-قیام عاطفی و عقلانی عاشورا» درمحل دانشگاه فرهنگیان ارائه‌شد.

مراسم اربعین سیدالشهدا، با اینکه سابقه تاریخی طولانی دارد ولی در یک دهه اخیر جایگاه ویژه‌ای پیدا کرده و به پدیده‌ای

مراسم اربعین سیدالشهدا، با اینکه سابقه تاریخی طولانی دارد ولی در یک دهه اخیر جایگاه ویژه‌ای پیدا کرده و به پدیده‌ای

مراسم اربعین سیدالشهدا، با اینکه سابقه تاریخی طولانی دارد ولی در یک دهه اخیر جایگاه ویژه‌ای پیدا کرده و به پدیده‌ای

مراسم اربعین سیدالشهدا، با اینکه سابقه تاریخی طولانی دارد ولی در یک دهه اخیر جایگاه ویژه‌ای پیدا کرده و به پدیده‌ای

مراسم اربعین سیدالشهدا، با اینکه سابقه تاریخی طولانی دارد ولی در یک دهه اخیر جایگاه ویژه‌ای پیدا کرده و به پدیده‌ای

مراسم اربعین سیدالشهدا، با اینکه سابقه تاریخی طولانی دارد ولی در یک دهه اخیر جایگاه ویژه‌ای پیدا کرده و به پدیده‌ای

مراسم اربعین سیدالشهدا، با اینکه سابقه تاریخی طولانی دارد ولی در یک دهه اخیر جایگاه ویژه‌ای پیدا کرده و به پدیده‌ای

مراسم اربعین سیدالشهدا، با اینکه سابقه تاریخی طولانی دارد ولی در یک دهه اخیر جایگاه ویژه‌ای پیدا کرده و به پدیده‌ای

مراسم اربعین سیدالشهدا، با اینکه سابقه تاریخی طولانی دارد ولی در یک دهه اخیر جایگاه ویژه‌ای پیدا کرده و به پدیده‌ای

مراسم اربعین سیدالشهدا، با اینکه سابقه تاریخی طولانی دارد ولی در یک دهه اخیر جایگاه ویژه‌ای پیدا کرده و به پدیده‌ای

مراسم اربعین سیدالشهدا، با اینکه سابقه تاریخی طولانی دارد ولی در یک دهه اخیر جایگاه ویژه‌ای پیدا کرده و به پدیده‌ای

مراسم اربعین سیدالشهدا، با اینکه سابقه تاریخی طولانی دارد ولی در یک دهه اخیر جایگاه ویژه‌ای پیدا کرده و به پدیده‌ای

مراسم اربعین سیدالشهدا، با اینکه سابقه تاریخی طولانی دارد ولی در یک دهه اخیر جایگاه ویژه‌ای پیدا کرده و به پدیده‌ای

مراسم اربعین سیدالشهدا، با اینکه سابقه تاریخی طولانی دارد ولی در یک دهه اخیر جایگاه ویژه‌ای پیدا کرده و به پدیده‌ای

مراسم اربعین سیدالشهدا، با اینکه سابقه تاریخی طولانی دارد ولی در یک دهه اخیر جایگاه ویژه‌ای پیدا کرده و به پدیده‌ای

مراسم اربعین سیدالشهدا، با اینکه سابقه تاریخی طولانی دارد ولی در یک دهه اخیر جایگاه ویژه‌ای پیدا کرده و به پدیده‌ای

مراسم اربعین سیدالشهدا، با اینکه سابقه تاریخی طولانی دارد ولی در یک دهه اخیر جایگاه ویژه‌ای پیدا کرده و به پدیده‌ای

مراسم اربعین سیدالشهدا، با اینکه سابقه تاریخی طولانی دارد ولی در یک دهه اخیر جایگاه ویژه‌ای پیدا کرده و به پدیده‌ای

مراسم اربعین سیدالشهدا، با اینکه سابقه تاریخی طولانی دارد ولی در یک دهه اخیر جایگاه ویژه‌ای پیدا کرده و به پدیده‌ای

مراسم اربعین سیدالشهدا، با اینکه سابقه تاریخی طولانی دارد ولی در یک دهه اخیر جایگاه ویژه‌ای پیدا کرده و به پدیده‌ای

مراسم اربعین سیدالشهدا، با اینکه سابقه تاریخی طولانی دارد ولی در یک دهه اخیر جایگاه ویژه‌ای پیدا کرده و به پدیده‌ای

مراسم اربعین سیدالشهدا، با اینکه سابقه تاریخی طولانی دارد ولی در یک دهه اخیر جایگاه ویژه‌ای پیدا کرده و به پدیده‌ای

مراسم اربعین سیدالشهدا، با اینکه سابقه تاریخی طولانی دارد ولی در یک دهه اخیر جایگاه ویژه‌ای پیدا کرده و به پدیده‌ای

مراسم اربعین سیدالشهدا، با اینکه سابقه تاریخی طولانی دارد ولی در یک دهه اخیر جایگاه ویژه‌ای پیدا کرده و به پدیده‌ای

مراسم اربعین سیدالشهدا، با اینکه سابقه تاریخی طولانی دارد ولی در یک دهه اخیر جایگاه ویژه‌ای پیدا کرده و به پدیده‌ای

مراسم اربعین سیدالشهدا، با اینکه سابقه تاریخی طولانی دارد ولی در یک دهه اخیر جایگاه ویژه‌ای پیدا کرده و به پدیده‌ای

مراسم اربعین سیدالشهدا، با اینکه سابقه تاریخی طولانی دارد ولی در یک دهه اخیر جایگاه ویژه‌ای پیدا کرده و به پدیده‌ای

مراسم اربعین سیدالشهدا، با اینکه سابقه تاریخی طولانی دارد ولی در یک دهه اخیر جایگاه ویژه‌ای پیدا کرده و به پدیده‌ای

مراسم اربعین سیدالشهدا، با اینکه سابقه تاریخی طولانی دارد ولی در یک دهه اخیر جایگاه ویژه‌ای پیدا کرده و به پدیده‌ای

مراسم اربعین سیدالشهدا، با اینکه سابقه تاریخی طولانی دارد ولی در یک دهه اخیر جایگاه ویژه‌ای پیدا کرده و به پدیده‌ای

مراسم اربعین سیدالشهدا، با اینکه سابقه تاریخی طولانی دارد ولی در یک دهه اخیر جایگاه ویژه‌ای پیدا کرده و به پدیده‌ای

مراسم اربعین سیدالشهدا، با اینکه سابقه تاریخی طولانی دارد ولی در یک دهه اخیر جایگاه ویژه‌ای پیدا کرده و به پدیده‌ای

مراسم اربعین سیدالشهدا، با اینکه سابقه تاریخی طولانی دارد ولی در یک دهه اخیر جایگاه ویژه‌ای پیدا کرده و به پدیده‌ای

مراسم اربعین سیدالشهدا، با اینکه سابقه تاریخی طولانی دارد ولی در یک دهه اخیر جایگاه ویژه‌ای پیدا کرده و به پدیده‌ای

مراسم اربعین سیدالشهدا، با اینکه سابقه تاریخی طولانی دارد ولی در یک دهه اخیر جایگاه ویژه‌ای پیدا کرده و به پدیده‌ای

مراسم اربعین سیدالشهدا، با اینکه سابقه تاریخی طولانی دارد ولی در یک دهه اخیر جایگاه ویژه‌ای پیدا کرده و به پدیده‌ای

مراسم اربعین سیدالشهدا، با اینکه سابقه تاریخی طولانی دارد ولی در یک دهه اخیر جایگاه ویژه‌ای پیدا کرده و به پدیده‌ای

مراسم اربعین سیدالشهدا، با اینکه سابقه تاریخی طولانی دارد ولی در یک دهه اخیر جایگاه ویژه‌ای پیدا کرده و به پدیده‌ای

مراسم اربعین سیدالشهدا، با اینکه سابقه تاریخی طولانی دارد ولی در یک دهه اخیر جایگاه ویژه‌ای پیدا کرده و به پدیده‌ای

مراسم اربعین سیدالشهدا، با اینکه سابقه تاریخی طولانی دارد ولی در یک دهه اخیر جایگاه ویژه‌ای پیدا کرده و به پدیده‌ای

مراسم اربعین سیدالشهدا، با اینکه سابقه تاریخی طولانی دارد ولی در یک دهه اخیر جایگاه ویژه‌ای پیدا کرده و به پدیده‌ای

مراسم اربعین سیدالشهدا، با اینکه سابقه تاریخی طولانی دارد ولی در یک دهه اخیر جایگاه ویژه‌ای پیدا کرده و به پدیده‌ای

مراسم اربعین سیدالشهدا، با اینکه سابقه تاریخی طولانی دارد ولی در یک دهه اخیر جایگاه ویژه‌ای پیدا کرده و به پدیده‌ای

مراسم اربعین سیدالشهدا، با اینکه سابقه تاریخی طولانی دارد ولی در یک دهه اخیر جایگاه ویژه‌ای پیدا کرده و به پدیده‌ای

مراسم اربعین سیدالشهدا، با اینکه سابقه تاریخی طولانی دارد ولی در یک دهه اخیر جایگاه ویژه‌ای پیدا کرده و به پدیده‌ای

مراسم اربعین سیدالشهدا، با اینکه سابقه تاریخی طولانی دارد ولی در یک دهه اخیر جایگاه ویژه‌ای پیدا کرده و به پدیده‌ای

مراسم اربعین سیدالشهدا، با اینکه سابقه تاریخی طولانی دارد ولی در یک دهه اخیر جایگاه ویژه‌ای پیدا کرده و به پدیده‌ای

مراسم اربعین سیدالشهدا، با اینکه سابقه تاریخی طولانی دارد ولی در یک دهه اخیر جایگاه ویژه‌ای پیدا کرده و به پدیده‌ای

مراسم اربعین سیدالشهدا، با اینکه سابقه تاریخی طولانی دارد ولی در یک دهه اخیر جایگاه ویژه‌ای پیدا کرده و به پدیده‌ای

مراسم اربعین سیدالشهدا، با اینکه سابقه تاریخی طولانی دارد ولی در یک دهه اخیر جایگاه ویژه‌ای پیدا کرده و به پدیده‌ای

مراسم اربعین سیدالشهدا، با اینکه سابقه تاریخی طولانی دارد ولی در یک دهه اخیر جایگاه ویژه‌ای پیدا کرده و به پدیده‌ای

مراسم اربعین سیدالشهدا، با اینکه سابقه تاریخی طولانی دارد ولی در یک دهه اخیر جایگاه ویژه‌ای پیدا کرده و به پدیده‌ای

مراسم اربعین سیدالشهدا، با اینکه سابقه تاریخی طولانی دارد ولی در یک دهه اخیر جایگاه ویژه‌ای پیدا کرده و به پدیده‌ای

مراسم اربعین سیدالشهدا، با اینکه سابقه تاریخی طولانی دارد ولی در یک دهه اخیر جایگاه ویژه‌ای پیدا کرده و به پدیده‌ای

مراسم اربعین سیدالشهدا، با اینکه سابقه تاریخی طولانی دارد ولی در یک دهه اخیر جایگاه ویژه‌ای پیدا کرده و به پدیده‌ای

مراسم اربعین سیدالشهدا، با اینکه سابقه تاریخی طولانی دارد ولی در یک دهه اخیر جایگاه ویژه‌ای پیدا کرده و به پدیده‌ای

مراسم اربعین سیدالشهدا، با اینکه سابقه تاریخی طولانی دارد ولی در یک دهه اخیر جایگاه ویژه‌ای پیدا کرده و به پدیده‌ای

مراسم اربعین سیدالشهدا، با اینکه سابقه تاریخی طولانی دارد ولی در یک دهه اخیر جایگاه ویژه‌ای پیدا کرده و به پدیده‌ای

مراسم اربعین سیدالشهدا، با اینکه سابقه تاریخی طولانی دارد ولی در یک دهه اخیر جایگاه ویژه‌ای پیدا کرده و به پدیده‌ای

مراسم اربعین سیدالشهدا، با اینکه سابقه تاریخی طولانی دارد ولی در یک دهه اخیر جایگاه ویژه‌ای پیدا کرده و به پدیده‌ای

مراسم اربعین سیدالشهدا، با اینکه سابقه تاریخی طولانی دارد ولی در یک دهه اخیر جایگاه ویژه‌ای پیدا کرده و به پدیده‌ای

مراسم اربعین سیدالشهدا، با اینکه سابقه تاریخی طولانی دارد ولی در یک دهه اخیر جایگاه ویژه‌ای پیدا کرده و به پدیده‌ای

مراسم اربعین سیدالشهدا، با اینکه سابقه تاریخی طولانی دارد ولی در یک دهه اخیر جایگاه ویژه‌ای پیدا کرده و به پدیده‌ای

مراسم اربعین سیدالشهدا، با اینکه سابقه تاریخی طولانی دارد ولی در یک دهه اخیر جایگاه ویژه‌ای پیدا کرده و به پدیده‌ای

مراسم اربعین سیدالشهدا، با اینکه سابقه تاریخی طولانی دارد ولی در یک دهه اخیر جایگاه ویژه‌ای پیدا کرده و به پدیده‌ای

مراسم اربعین سیدالشهدا، با اینکه سابقه تاریخی طولانی دارد ولی در یک دهه اخیر جایگاه ویژه‌ای پیدا کرده و به پدیده‌ای

مراسم اربعین سیدالشهدا، با اینکه سابقه تاریخی طولانی دارد ولی در یک دهه اخیر جایگاه ویژه‌ای پیدا کرده و به پدیده‌ای

مراسم اربعین سیدالشهدا، با اینکه سابقه تاریخی طولانی دارد ولی در یک دهه اخیر جایگاه ویژه‌ای پیدا کرده و به پدیده‌ای

مراسم اربعین سیدالشهدا، با اینکه سابقه تاریخی طولانی دارد ولی در یک دهه اخیر جایگاه ویژه‌ای پیدا کرده و به پدیده‌ای

مراسم اربعین سیدالشهدا، با اینکه سابقه تاریخی طولانی دارد ولی در یک دهه اخیر جایگاه ویژه‌ای پیدا کرده و به پدیده‌ای

مراسم اربعین سیدالشهدا، با اینکه سابقه تاریخی طولانی دارد ولی در یک دهه اخیر جایگاه ویژه‌ای پیدا کرده و به پدیده‌ای

مراسم اربعین سیدالشهدا، با اینکه سابقه تاریخی طولانی دارد ولی در یک دهه اخیر جایگاه ویژه‌ای پیدا کرده و به پدیده‌ای

مراسم اربعین سیدالشهدا، با اینکه سابقه تاریخی طولانی دارد ولی در یک دهه اخیر جایگاه ویژه‌ای پیدا کرده و به پدیده‌ای

مراسم اربعین سیدالشهدا، با اینکه سابقه تاریخی طولانی دارد ولی در یک دهه اخیر جایگاه ویژه‌ای پیدا کرده و به پدیده‌ای

آیت‌الله‌سید محمدمحمدی ایمانی‌پور رئیس سازمان فرهنگ و ارتباطات اسلامی

این روزها زائران حریم مقدس حضرت ابا‌عبدالله‌الحسین(ع) و مریدان بی‌شمار اهل‌بیت عصمت و طهارت(ع) از سراسر جهان رهسپار کربلا می‌علی هستند تا حماسه‌ای دیگر را در رشای این امام همام و خاندان مطهر ایشان خلق کنند. خلق هر ساله این حماسه عظیم، مولد پرسش‌های بسیاری در میان افکار عمومی جهان است. بخشی از این پرسش‌ها ناظر بر اصل واقعه عاشورا و بخشی دیگر، معطوف به ماهیت و محتوای مکتب حسینی(ع) است. تاکنون تعبیر زیادی در خصوص حماسه اربعین و شاکله آن به‌کار رفته است اما وجه اشتراک همه این تعبیر «چند وجهی بودن» آن است. اربعین هم در «بعد ذاتی» و هم در «بعد تبعی» خود دارای پیام و پیامد است و به عنوان یک حماسه نامحدود (به لحاظ زمانی و مکانی) دارای پیوست‌هایی است. یکی از این پیوست‌ها معطوف به «بعد رسانه‌ای» این حماسه است، اما نگاه رسانه‌ای نسبت به این «حماسه چند وجهی» باید چگونه باشد؟

۱ در روند انتقال یک پیام رسانه‌ای، آن هم پیامی به وسعت حماسه اربعین حسینی باید به عامل «محیط» توجه ویژه داشت. دشمنان در سطح کلان، تلاش می‌کنند ضمن تمرکززدایی از ابرحماسه اربعین حسینی، مانع از تثبیت گزاره‌ها و اجزای این حماسه عظیم در ذهن مخاطبان عام و خاص شوند. بنابراین، انتقال پیام رسانه‌ای اربعین حسینی در سطح بین‌المللی، باید متناظر بر دو دغدغه باشد: یکی انتقال جامع و صحیح پیام‌های نهفته در بطن حماسه اربعین حسینی از طریق رسانه‌ها و دیگری، مهار بازی رسانه‌ای دشمنان در جلوگیری از انتقال این پیام‌ها. یکی از مسئولیت‌های مهم نهادهای فرهنگی کشور بویژه «سازمان فرهنگ و ارتباطات اسلامی» به عنوان «قرارگاه دیپلماسی فرهنگی کشور» تحلیل، پالایش و آماده‌سازی نسبی محیط بیرونی جهت انتقال پیام‌های رسانه‌ای اربعین حسینی است. بنابراین، وظیفه رسانه‌های متعهد و همگرا در جهان اسلام، در قبال انتقال پیام اربعین در سطح جهان بسیار سنگین است؛ زیرا باید به صورت همزمان تحرکات بازدارنده دشمنان را نیز در این عرصه رصد و در قبال آن واکنش نشان دهند.

۲ نکته دوم اینکه «نگاه توصیفی» و «نگاه تبیینی» در منظومه رسانه‌ای اربعین باید مکمل یکدیگر باشند.

جهان از یک‌سو تشنه معارف و آموزه‌های نهفته در مکتب حسینی(ع) است و اربعین، نقطه عطف این عطش و مطالبه است. بدیهی است که درک رسانه‌ای از مکتب اربعین حسینی در گرو تبیین «فلسفه قیام عاشورا» و «اصول و ثوابت مکتب اهل‌بیت(ع)» متناسب با ذائقه مخاطبان و سطح آگاهی آنان نسبت به این موضوع خواهد بود. بنابراین در مرحله نخست، رسانه‌ها باید میان «جنبه تبیینی» و «جنبه توصیفی» حماسه اربعین نوعی تفکیک آگاهانه قائل شده و در انتقال پیام به مخاطبان خود هر دو بعد را مدنظر قرار دهند. انعکاس رسانه‌ای و خبری حضور گسترده و بی‌همتای عاشقان حضرت امام حسین(ع) در پیاده‌روی نجف تا کربلا یا مراسم روز اربعین در کربلا می‌علی، نقطه عطفی برای ورود به بعد تبیینی مکتب حسینی و قیام عاشورا است و بالعکس، تبیین مستمر و عالمانه معارف مکتب اهل‌بیت(ع) و قیام عاشورا، مقدمه‌ای برای درک حماسه بزرگ روز اربعین. میان «نگاه تبیینی» و «نگاه توصیفی» نسبت به حماسه اربعین ارتباط و پیوستگی معناداری وجود دارد.

۳ نکته سوم به «مخاطب‌شناسی» رسانه‌ای اربعین بازمی‌گردد. بدون شک هر مکتب، حماسه یا واقعه‌ای که دامنه و عمق گسترده‌ای داشته باشد، به همان نسبت مخاطبان متنوعی دارد. این تنوع مخاطب از یک‌سو نباید منجر به تخفیف یا نقص در انتقال پیام‌های اصلی مراسم اربعین حسینی یا رجحان یکی از ابعاد آن (بعد تبیینی یا توصیفی) نسبت به دیگری شود. باید «تکثر مخاطبان» و به همان میزان، «تکثر مجاری انتقال پیام» و«تنوع شکلی پیام‌ها» را مدنظر قرار دهیم. یکی از اصول مهم علم رسانه به ما می‌گوید که «مخاطب» بدون «مخاطب‌شناسی» در انتقال یک پیام، معنایی جز عدم انتقال یا انتقال ناقص آن پیام نخواهد داشت.

۴ نکته آخر، خصلت «جاری بودن حماسه اربعین» و تأثیرش بر بعد رسانه‌ای آن است. در یک تقسیم‌بندی کلی رسانه‌ای، پدیده‌ها به دو دسته «جاری» و «غیرجاری» دسته‌بندی می‌شوند. پدیده‌های جاری، به مواردی اطلاق می‌شوند که دغدغه افکار عمومی نسبت به آن معطوف به یک بازه زمانی خاص نبوده و نمی‌توان آنها را در یک ظرف زمانی-مکانی محدود، محصور کرد. اغلب ذهن مخاطبان در قبال این پدیده‌ها به صورت مداوم علاقه و دغدغه تولید می‌کند. اربعین حسینی به عنوان یک حماسه جاری و مستمر، قطعاً باید در بعد رسانه‌ای دارای «ما به از» باشد؛ به این معنا که باید با استناد به آخرین مهارت‌ها و توانایی‌های رسانه‌ای و بر اساس روش‌های نوین انتقال پیام، به نیازهای ذهنی و درونی مخاطبان در قبال حماسه اربعین حسینی پاسخ داد. به‌روزرسانی قیام‌های نویند و انتقال آموزه‌ها و اخبار اربعین حسینی به مخاطبان در عصر کنونی فراتر از یک الزام محسوب می‌شود. حتی در طول سال و پس از برگزاری این مراسم، باید از ظرفیت زائران اربعین حسینی جهت تقویت و ترویج ابعاد رسانه‌ای و تبلیغاتی این حماسه بی‌مانند استفاده کرد.

اربعین؛ سرمایه اجتماعی تشیع

دکتر محسن ردادی

عضو هیات علمی پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی

در دوره‌ای زندگی می‌کنیم که اراده و خواست مردم از طریق تشکیل گروه‌ها،کمپین‌ها و کارزارهاست که به‌گوش سیاست‌گذاران و جهانیان می‌رسد. هرچه این جمع آمدن پرشورتر باشد و هرچه اعضای گروه، یک‌صداتر باشند، تأثیر پیام، گسترده‌تر خواهد بود. راهپیمایی اربعین بیشترین تعداد انسان‌ها را در فضای واقعی و نه مجازی، گردهم می‌آورد. در طول برگزاری این مراسم، همدلی و همصدایی افراد کاملاً مشهود است. اربعین را نباید فقط به چشم یک مناسک مذهبی دید؛ بلکه یک منبع مهم سرمایه اجتماعی است و نباید از این بُعد غافل شد. در برخی نظریه‌های سرمایه اجتماعی گفته می‌شود که سه رکن مهم «اعتماد»، «ارتباط» و «هنجارهای مشترک» برای شکل‌گیری و حفظ سرمایه اجتماعی اهمیت دارد. اگر بسترزی فراهم شود که عده‌ای از افراد با یکدیگر ارتباط اعتماد‌آمیز برقرار کنند و هنجارهایی وجود داشته باشد که به‌صورت پایدار این اعتماد و ارتباط را حفظ کند، در این صورت سرمایه اجتماعی به‌وجود می‌آید. به نظر محققان علوم اجتماعی این سرمایه اجتماعی، ظرفیت فراوانی دارد که می‌تواند برای غلبه برمسأله‌ها و مشکل‌ها بکار گرفته شود. ارتباطی که میان مشارکت‌کنندگان در مراسم اربعین برقرار می‌شود اعتماد و سرمایه اجتماعی عظیمی به وجود می‌آورد و می‌تواند در بزنگاه‌ها مورد استفاده قرار گیرد.